

комітету в ЧСР» (3), «Вістник Українського Робітничого Університету» (2, 3), «Віхоть» (2), «Голос Соціаліста» (4), «Минуле України» (2), «На чужині» (1, 3), «Національна Думка» (1), «Наш Край» (3), «Наша Спілка» (3, 4), «Нове Життя» (1), «Соціалістична Думка» (3), «Стерні» (2, 4), «Студентський Вістник» (3), «Суспільство» (2, 3, 4), «Український Студент» (1, 2, 3, 4)

Скрентон — «Народна Воля» (4)

Станиславів — «Книжка» (3, 4)

Ужгород — «Наша Земля» (3), «Пластун» (3)

Філадельфія — «Америка» (4)

Харбін — «Українське Життя» (1, 3, 4)

Харків — «Більшовик України» (3), «Бюлетень Державного Видавництва України» (3), «Вістник Природознавства» (3), «Критика» (3), «Літопис Українського Друку» (3), «Нова Генерація» (3), «Прапор Марксизму» (3), «Червоний Шлях» (3)

Чернівці — «Боротьба» (2), «Жало» (2), «Промінь» (3, 4), «Рідний Край» (2), «Хліборобська Правда» (2)

Щепйорно — «Релігійно-Науковий Вістник» (3)

Юрій Костик

МАТЕРІАЛИ ДО НЕКРОПОЛІСТИКИ І ПРОСОПОГРАФІЇ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «НЕДІЛЯ» (Львів, 1928—1939 рр.)

Досліджено біобібліографічні матеріали, друковані у часописі «Неділя» (Львів, 1928—1939), як одне з основних інформативних джерел до вивчення історичних, політичних та культурних процесів у Галичині міжвоєнного періоду.

Ключові слова: *періодика, некролог, просопографія, біобібліографістика, Галичина.*

Исследовано биобиблиографические материалы, напечатанные в газете «Неделя» (Львов, 1928—1939), как один из основных информативных источников для изучения исторических, политических и культурных процессов в Галиции межвоенного периода.

Ключевые слова: *периодика, некролог, просопография, биобиблиографистика, Галиция.*

Biobibliographic materials printed in a magazine «Nedilia» (Lviv, 1928—1939) as one of basic informative sources for the study of historical, political and cultural processes in Galicia of the interwar period is explored.

Key words: periodicals, obituary, prosopography, biobibliography, Galicia.

У світовій історичній науці дедалі більше уваги приділяється ролі та місцю особи в історії, її впливу й участі у різномасштабних подіях. Тож для розуміння різноманітних історичних процесів та явищ важливим стає вивчення різних аспектів життя конкретної людини — її біографії, рис характеру, кола спілкування, ставлення до подій та інших людей.

Некрополістика — наука, що вивчає поховальні пам'ятки від доісторичних часів і до сьогодення та широко послуговується даними різноманітних історичних джерел, які аналізуються іншими науками з кола спеціальних історичних дисциплін. Одним із найважливіших об'єктів дослідження некрополістики є епітафії. Вони бувають короткі, де містяться лише прізвище, ім'я, по батькові, дати народження і смерті, та розлогі, з переліком роду занять, зазначенням освіти, титулу, чину тощо. Своєрідним видом епітафій, до слова, з найбільш інформаційним та точним наповненням, можна вважати некрологи, друковані на сторінках часописів. Некрологи є настільки важливими для некрополістики, що повинні, без сумніву, аналізуватись як окреме джерело цієї науки.

Просопографія — дисципліна, що за допомогою методів генеалогії, демографії, психології, психолографії, ономастики та інших допоміжних історичних дисциплін досліджує особу в усій сукупності її індивідуальних якостей та взаємин з оточенням. Термін «просопографія» був запроваджений в історичну науку в ХІХ ст. на означення методу в історико-біографічних працях, за допомогою якого вивчалися особи і соціальні групи, створювалися колективні біографії і відстежувалися певні закономірності історичного процесу. Одним із напрямів просопографічних досліджень є написання колективних біографій груп осіб, об'єднаних певною ознакою: родинною, професійною, соціальною, політичною, етнічною. Просопографія займається пошуком і зведенням біографічних та всіх інших даних (зовнішність, риси вдачі та особисті якості, родинні зв'язки, сфера діяльності, кар'єра, життєві обставини) про осіб, які

згадуються в історичних джерелах, з метою максимально повного відтворення минулого як історії людства. Британська дослідниця Кетрін Кітс Рохан — одна з найавторитетніших теоретиків сучасної західної просопографії — у статті «Progress or Perversion? Current Issues in Prosopography. An Introduction» («Прогрес чи збочення? Актуальні питання просопографії. Введення»), аналізуючи місце і роль просопографії як складової історичної науки, вважає, що суттю цієї допоміжної дисципліни є вивчення джерел, а головним завданням дослідника-просопографа — вивести дані із цих джерел для загального користування істориків [35].

Періодичні видання містять лівову частку інформації про особу. При уважному вивченні на їх сторінках можна знайти майже все, що стосується життя і діяльності визначних представників суспільства.

Галицька періодика міжвоєнного періоду — 20—30-х рр. ХХ ст. — є невичерпним джерелом інформації для дослідників «людської» історії. В умовах відсутності власної держави співробітники часописів ревню стежили за життям і діяльністю визначних українців, не оминаючи також увагою осіб маловідомих або й зовсім невідомих, які своїми вчинками зуміли виділитися з-поміж інших. Редакція ілюстрованого тижневика «Неділя», який виходив протягом 1928—1939 рр. у Львові, приділяла багато уваги інформаційним матеріалам: «Систематизовану хроніку про життя українців у західному регіоні та за кордоном містила постійна сторінка «Події тижня», яка з 1937 р. була розділена на рубрики «Політична хроніка тижня», «Тиждень у світі», «З українського життя» [20]. У цих рубриках здебільшого і друкувалися некрологи та матеріали до просопографії.

Текст типового повідомлення про смерть людини містить, як правило, прізвище, ім'я, місце проживання, рід занять, дату і місце смерті, нерідко місце поховання. З-поміж посмертних згадок, надрукованих у «Неділі», вирізняються некрологи священників, де, крім основної, подавалася інформація про їхню громадську або політичну діяльність, період священства, місце служіння: «12 ц. м. помер 74-літній о. декан С. Метелля, парох Люблинця Нового (пов. Чесанів), визначний український діяч, бувший посол до Галицького Союму та маршал Пов. Виділу...» [23]; «...о. Володимир Яцковський парох Рожнітова помер 21 січня ц. р. у 68 році життя в 44 р. свя-

щенства. Похорони відбулися 24 січня при численній співучасті священників та вірних. Вічна Їому Пам'ять!» [34]; «...о. Др. Іван Фіголь дійсний член Митроп. Консисторії... помер у Львові... Похорони Покійного відбулися в суботу 5 ц. м. в год. 5 попол. з каплиці Анатомії на Личаківське кладовище...» [31].

Досить часто в некрологах подавалися відомості про осіб, які посідали певні важливі посади у державних установах, різноманітних товариствах, брали участь у визвольних змаганнях, мали активну громадську позицію тощо: «Ілля Кокорудз... голова «Рідної Школи», дійсний член Наукового Т-ва ім. Шевченка... помер у Львові 2-го ц. м. ... похоронений 5 ц. м. на Личаківському кладовищі...» [10]; «20. Жовтня ц. р. у Львові помер Антін Антонович, б. член УГА, востаннє агроном філії Т-ва «Сільський Господар» у Підгайцях. В. Й. П.» [3].

У багатьох розширених некрологах можна знайти інформацію про особисті якості особи, риси її характеру, ставлення до неї сучасників: «...у Львові вмер у 53 р. життя гімн. вчитель Юрій Рудницький, відомий письменник, що вживав псевдоніму Юліян Опільський. Покійний, син гімн. вчителя з Тернополя, скінчив університетські студії у Львові і Граці й від 1907. р. вчив в Акад. гімназії німецької мови... людина незвичайного знання і роботящості... залишив по собі поважну літературну спадщину...» [32].

Деколи можна навіть дізнатися останнє місце проживання людини та навіть точну годину її смерті, що, без сумніву, становить значний інтерес для дослідника: «Д-р Іван Куровець, директор Народної Лічниці, бувший соймовий посол і вельми заслужений громадський діяч, помер на 69-ому році життя у Львові дня 13 травня ц. р. в годині 5.30 рано після короткої і тяжкої недуги в домі при вул. Вірменській ч. 3. В. Й. П.» [11].

Співробітники часопису «Неділя» уважно стежили за діяльністю своїх земляків за кордоном, їхніми здобутками, завдяки яким Україна та національна ідея пропагувалися у світі і на прикладах життя яких виховувалися покоління українців: «6 грудня ц. р. помер у Празі в 61-ім році заслужений громадський діяч бувший міністр Кубанського уряду, лектор Українського Технічно-Господарського Інституту в Подебрадах Кузьма Якимович Безкровний. В. Й. П.» [4]; «В Нью-Йорку вмер під кінець м. м. (минулого місяця. — Ю. К.)

один з піонерів нашого літунства, перший український летун Нового Світу та визначний діяч Антін Чайківський. Як інструктор літунства в лет. школі, що її заснував Союз-Українців Державників... вивчив ряд Українців-Летунів...» [27].

В особливих випадках після повідомлення про смерть особи («...помер у Стокгольмі відомий український співак...» [13]) в одному з найближчих номерів уміщалися розширена стаття або спогад про цю людину, яскраві віхи її життя: «З оповідань Менцінського видно було, що він тішився великою пошаною на дворі шведського короля. Хоч жив у культурнім осередку, в Штокгольмі, проте з його розмов виходило, що тужив за Батьківщиною» [12].

Окремим пунктом інформаційних заміток «Неділі» потрібно виділити повідомлення про плондрування українських, особливо стрілецьких, могил [8], інформація з яких уможливує встановлення точного місця поховання загиблих: «В лісі при дорозі з Гологір до Майдану була могила 18 стрільців, що впали там при відвороті зі Львова. В ночі з 31 жовтня на 1 листопада ц. р. висипав хтось на місці глибокої ями високу могилу з березовим хрестом. 3 листопада комендант постерунку, солтис і чотирьох робітників пішли з лопатами і розкопали могилу» [9]; «В Ластівцях теребовельського пов. хтось розкопав стрілецьку могилу...» [26].

Важливими для досліджень з некрополістики є також статті про вшанування українцями своїх загиблих героїв та поклоніння їх могилам, які традиційно відбувалися у період Зелених свят. Нерідко такі повідомлення супроводжувалися відповідними фотографіями: «День 26. липня був для Рави дуже святочним. Великі маси народу, так місцевих як і приїзних гостей, заповнили місто. Бо ж цього дня в Раві посвячувано новопоставлений пам'ятник тим, що для Батьківщини зложили свої голови» [29]; «З усіх міст дістаємо звіти, що й там громадянство клонилося низько та гідно Могилам...» [21]; «Праця біля стрілецької могили» [24].

Окремим розділом джерел з некрополістики варто виокремити фотографії, вміщені на сторінках часопису, за якими можна було віднайти і відреставрувати зруйновані часом та людьми пам'ятки нашої історії: «Могила двох летунів Армії УНР в Луцьку» [15]; «Пам'ятник поляглим героям в с. Кліводин на далекій Буковині» [19]; «Могила стрільців, що лягли під Львовом в Лисиничах» [16]. Надзвичайно

інформативною для дослідження періоду визвольних змагань є, наприклад, фотографія п. н. «Пропам'ятна таблиця, на якій виписані імена УСС-ів-героїв, що весною 1915 р. в боях з Москалями впали на горі Маківці», де вказані імена та прізвища стрільців, їх вік та місце, звідки вони походили [28].

Просопографічні матеріали, що опубліковані у часописі «Неділя», представлені багатьма інформаційними замітками, статтями, фотографіями. Патріотично налаштована редакція цього періодичного видання уважно стежила за численними політичними процесами проти українців, які проходили протягом 20—30-х рр. ХХ ст. на землях, що потрапили під польську владу після Першої світової війни: «Політичні процеси» [22]; «Великий політичний процес» [5]; «Ревізії і арештування» [25]; «Вийшли на волю» [6]; «Засуди» [7]. Варто зауважити, що судові засідання з приводу навіть не дуже резонансних політичних справ описувались авторами «Неділі» досить детально (біографічні дані підсудних, зовнішність, риси їх характеру, поведінка на суді, коло спілкування, дії адвокатів і т. п.).

Вигідно вирізняються своїм інформативним наповненням групові світлини, вміщені в ілюстрованій «Неділі», які дозволяють біографу: по-перше, дізнатись, як виглядає конкретна людина (у зв'язку із зникненням архівів багатьох визначних історичних постатей фотографії, опубліковані у періодичних виданнях, є чи не єдиним джерелом, що дозволяє візуально ідентифікувати особу); по-друге, оскільки фотографії групові, не важко окреслити коло спілкування відповідної особи; по-третє, визначити місце перебування цієї людини у певний період чи навіть день; по-четверте, дізнатися, у яких громадських, політичних чи культурних заходах брала участь визначена особа, тощо: «Наша світлина показує делегатів з нововибраною старшиною Великого Лугу в історичній Луговій домівці після Зїзду» [33]; «Між своїми на чужині» — ілюстрований опис поїздки редактора «Неділі» Романа Голяна до української громади містечка Керестура в Югославії [14]; «На могилу Отамана» — відвідини місця поховання С. Петлюри провідними громадськими діячами — генералом О. Удовиченком, колишнім прем'єром УНР В. Прокоповичем, головою Української парламентської репрезентації у Парижі В. Мудрим, професором А. Яковлівим, колишнім міністром Шулицьким, сенатором Луцьким [18]; «Англійський посол серед

українців» — відвідини Рісом Дейвісом — головою Союзу працівників англійської кооперації — Галичини та його зустріч з провідними українськими громадськими діячами, зокрема В. Кузьмовичем, В. Мудрим, З. Пеленським, М. Рудницьким, Ю. Чукуром [1].

Важливими для біографістики є невеликі інформаційні повідомлення про осіб, що досягли значних успіхів на ниві професійної діяльності, як, наприклад, замітка про композитора, співака і диригента Євгена Цимбаліста: «Наш земляк (родом з Рогатинщини) встиг уже, як ліричний тенор добути високі признання німецьких критиків, а на Олімпіаді в Берліні дістав з рук мін. Геббельса диплом-відзначення з ориг. підписом Гітлера. Тепер диригує він оркестрою берлінського радія...» [30].

Не можемо оминати увагою статті-спогади про визначних особистостей, надруковані у «Неділі», які є важливим просопографічним джерелом не тільки з огляду на встановлення біографічних фактів, вони також висвітлюють ставлення автора до особи, про яку він пише, наприклад спогади Зоні Мойжеровської-Гончарової про Івана Франка [17] чи спогад Віктора Андрієвського про Миколу Лисенка: «...це була людина ідеально чесна, елегантна не тільки зовнішнім виглядом, але — коли так можна сказати — і цілим внутрішнім своїм еством...» [2].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що періодичні видання загалом та ілюстрований часопис «Неділя» зокрема містять величезну кількість інформації для дослідника-біографіста. Матеріали з некрополістики та просопографії, опубліковані в «Неділі», значною мірою допомагають заповнити прогалини у біографіях цілого покоління українців, яке проживало у Галичині та за її межами у міжвоєнний період.

1. Англійський посол серед українців // Неділя. — Львів, 1931. — 30 серп. (ч. 32). — С. 4.
2. Андрієвський В. «Найперше Батьківщина». Кілька спогадів про М. Лисенка в 25-ту річницю його смерті / Віктор Андрієвський // Неділя. — 1937. — 7 листоп. (ч. 43). — С. 3—4.
3. Антонович Антін // Неділя. — 1937. — 7 листоп. (ч. 43). — С. 11.
4. Безкровний Кузьма Якимович // Неділя. — 1937. — 26 груд. (ч. 50). — С. 9.
5. Великий політичний процес // Неділя. — 1938. — 23 січ. (ч. 3). — С. 8.

6. Вийшли на волю // Неділя. — 1937. — 12 груд. (ч. 48). — С. 9.
7. Засуди // Неділя. — 1937. — 21 листоп. (ч. 45). — С. 11.
8. Знищення пам'ятників // Неділя. — 1930. — 30 листоп. (ч. 47). — С. 6.
9. Знову розкопали могилу // Неділя. — 1937. — 26 груд. (ч. 50). — С. 8.
10. Кокорудз Ілля // Неділя. — 1933. — 11 черв. — С. 8.
11. Куровець Іван // Неділя. — 1931. — 17 трав. (ч. 18). — С. 11.
12. *Ліщинський І.* Пам'яті Модеста Менцінського / Іван Ліщинський // Неділя. — 1936. — 12 січ. (ч. 2). — С. 11.
13. Менцінський Модест // Неділя. — 1935. — 22 груд. (ч. 50). — С. 2.
14. Між своїми на чужині. З подорожних вражінь нашого редактора // Неділя. — 1937. — 26 груд. (ч. 50). — С. 3.
15. Могила двох летунів Армії УНР в Луцьку // Неділя. — 1934. — 27 трав. (ч. 20). — С. 1.
16. Могила стрільців, що лягли під Львовом в Лисиничах // Неділя. — 1933. — 4 черв. (ч. 21). — С. 1.
17. *Мойжеровська-Гончарова З.* Останні дні з Франком. Спогад про великого письменника / Зоня Мойжеровська-Гончарова // Неділя. — 1936. — 24 трав. (ч. 20). — С. 4.
18. На могилу Отамана // Неділя. — 1937. — 26 верес. (ч. 37). — С. 1.
19. Пам'ятник поляглим героям в с. Кліводин на далекій Буковині // Неділя. — 1933. — 5 листоп. (ч. 43). — С. 2.
20. *Передирій В.* Неділя / В. Передирій // Українські часописи Львова 1848—1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / уклад.: М. М. Романюк (кер. проекту), М. В. Галушко. — Львів : Світ, 2003. — Т. 3, кн. 1 : 1920—1928 рр. — С. 853.
21. Поклін Поляглим // Неділя. — 1933. — 25 черв. (ч. 24). — С. 8.
22. Політичні процеси // Неділя. — 1937. — 26 груд. (ч. 50). — С. 8—9.
23. Померли // Неділя. — 1936. — 18 жовт. (ч. 41). — С. 11.
24. Праця біля стрілецької могили // Неділя. — 1929. — 22 груд. (ч. 51). — С. 7.
25. Ревізії і арештування // Неділя. — 1937. — 12 груд. (ч. 48). — С. 9.
26. Розрили могилу // Неділя. — 1937. — 7 листоп. (ч. 43). — С. 11.
27. Смерть першого українського летуна // Неділя. — 1936. — 6 груд. (ч. 48). — С. 11.
28. Там, де вони впали // Неділя. — 1932. — 21 серп. (ч. 32). — С. 7.
29. Тим, що впали... Посвячення пам'ятника Поляглим у Раві Руській // Неділя. — 1936. — 16 серп. (ч. 32). — С. 9.
30. Українські пісні в німецькій радіо // Неділя. — 1937. — 19 груд. (ч. 49). — С. 9.
31. Фіголь Іван // Неділя. — 1933. — 13 серп. (ч. 31). — С. 11.

32. Чергова наша втрата // Неділя. — 1937. — 21 лют. (ч. 7). — С. 8.
33. Черговий етап Лугової Організації // Неділя. — 1934. — 29 квіт.
(ч. 16). — С. 9.
34. Яцковський Володимир // Неділя. — 1934. — 11 лют. (ч. 6). — С. 12.
35. <http://users.ox.ac.uk/~prosop/progress-or-perversion.htm>.

Степан Кость

ГОЛОДОМОР У ВІДОБРАЖЕННІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.

Проаналізовано спроби західноукраїнських публіцистів та громадських діячів ознайомити світову спільноту із справжніми масштабами голоду 1932—1933 рр. в Україні. Розглянуто основні напрями висвітлення Голодомору в західноукраїнській пресі. Акцентовано особливості розкриття цієї теми в партійній пресі.

Ключові слова: Голодомор, західноукраїнська громадськість, преса, політичні партії, національна свідомість.

Проанализированы попытки западноукраинских публицистов и общественных деятелей ознакомить мировую общественность с настоящими масштабами голода 1932—1933 гг. в Украине. Рассмотрены основные направления освещения Голодомора в западноукраинской прессе. Акцентированы особенности раскрытия этой темы в партийной прессе.

Ключевые слова: Голодомор, западноукраинская общественность, пресса, политические партии, национальное сознание.

Attempts of the West Ukrainian publicists and public figures to acquaint the world community with real scales of the famine of 1932—1933 yrs in Ukraine have been analyzed. The key vectors of Holodomor coverage in the West Ukrainian press have been studied. The specifics of exposing this issue in the party press has been emphasized.

Key words: Holodomor, Western Ukrainian public, the press, political parties, national consciousness.

Бажання допомогти своїм братам по той бік Збруча — це був поклик крові, хоча становище українського селянства на західноукраїнських землях на той час теж легким не було — ні на Волині, ні в Галичині, ні на Буковині, ні на Закарпатті. Це прагнення зумовлене відчуттям єдинокровності, що формувалося упродовж сотень